Forensic Science, 4'2026
ISSN: 3083-6085 (print), 3083-6093 (online)

УДК 7.025.1(477.74 – 21 «XIX – XX»: 304.4)(093.3)
DOI https://doi.org/10.32782/forensic.science.2026.4.17

Сергій Платовський
судовий експерт,
Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України
https://orcid.org/0009-0006-1957-4946

ВИЗНАЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ЗНАЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ТА АНТИКВАРНИХ АВТОМОБІЛІВ У МЕЖАХ СУДОВОЇ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Статтю присвячено дослідженню феномену арткарів як особливого явища взаємодії мистецтва й автомобільного дизайну. Розглянуто приклади художнього переосмислення автомобілів, створених за участю відомих митців, і визначено їхнє значення для розуміння автомобіля як потенційного об'єкта культурної цінності. Особливу увагу приділено можливостям застосування мистецтвознавчих методів для дослідження художнього оформлення автомобілів і проведення відповідних судових мистецтвознавчих експертиз. Дослідження, результати якого висвітлено в цій статті, виконано в межах науково-дослідної роботи «Розробка методичних рекомендацій проведення судової мистецтвознавчої експертизи історичних автомобілів».

Ключові слова: *історичний автомобіль, антикварний автомобіль, культурні цінності, арткар.*

Постановка проблеми. Судовими експертами та науковими співробітниками ОНДІСЕ проводяться дослідження автомобілів, які можуть належати до культурних цінностей, і пошуки нових методів у межах мистецтвознавчих досліджень таких об'єктів. Історичний автомобіль є не лише технічним засобом, а й комплексним об'єктом культурної спадщини, у якому поєднуються результати інженерної думки, особливості художнього оформлення та свідчення певного етапу історичного розвитку.

Проведення судової мистецтвознавчої експертизи історичних автомобілів характеризується специфічним комплексом завдань, серед яких – визначення автентичності та ступеня збереженості транспортного засобу, встановлення відповідності його конструктивних і декоративних елементів оригінальному зразку, оцінювання художньо-естетичних характеристик, а також дослідження історичних обставин його створення, функціонування та використання. Водночас сучасна практика судово-експертної діяльності не має достатньо уніфікованої системи методичних підходів до дослідження таких об'єктів. Це актуалізує потребу в розробленні чітких і науково обґрунтованих методичних засад, які забезпечували б об'єктивність, послідовність та відтворюваність експертних досліджень і висновків.

Притаманність історичному або антикварному автомобілю історичного або наукового значення є цілком закономірним явищем, яке має достатньо чіткі критерії: приналежність відомим історичним особам, виняткова репрезентативність науково-технічного розвитку тощо.

Встановлення художнього значення історичного автомобіля є окремою та значно складнішою проблемою. Автомобілебудування не належить до традиційних видів мистецтва, а основним призначенням автомобіля є виконання утилітарної функції. Отже, сама наявність оригінального зовнішнього вигляду, значного віку, високої вартості, рідкісності або популярності серед колекціонерів не може автоматично свідчити про

наявність у нього художнього значення. Необхідним є встановлення конкретних характеристик, що дають підстави розглядати його як предмет, у якому проявляються значущі для історії та розвитку мистецтва, дизайну або художньої культури явища, яке відоме як art car.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія феномену арткарів охоплює дослідження на перетині мистецтвознавства, історії автомобілебудування та візуальної культури. У працях Сантьяго Гарсії Очоа висвітлено історичні передумови взаємодії автомобіля й мистецтва, у роботах Норберто Гонсалеса-Хіменеса досліджено роль автомобіля в сучасних художніх практиках, а Урсула Фредерік розглянула взаємопроникнення автомобільної культури та мистецької діяльності. Окремі публікації присвячено використанню автомобілів та їхніх компонентів як засобів художнього висловлювання, а також проблемам збереження й музейного експонування таких об'єктів. Водночас значна частина доступних матеріалів має описовий характер і зосереджується на окремих художніх проєктах або творчості конкретних митців.

Важливе місце серед досліджень посідає видання Томаса Ґірста BMW Art Cars, опубліковане Hatje Cantz у 2014 році та перевидане у 2018 і 2025 рр. Обмежений доступ до книги ускладнює її використання як джерела для дослідження.

Джерельну базу дослідження доповнюють спеціалізовані мистецтвознавчі й автомобільні видання, біографічні матеріали та офіційні ресурси виробників, що містять відомості про історію створення арткарів, їхніх авторів і технічні характеристики автомобілів. Попри наявність таких публікацій, потребує подальшого опрацювання комплексний підхід до арткара як об'єкта, у якому поєднуються художній задум, матеріально-технічна основа та історико-культурна цінність. Особливого значення це питання набуває в контексті мистецтвознавчого дослідження й експертного оцінювання таких об'єктів.

Метою статті є дослідження феномену арткарів як специфічного явища на перетині мистецтва й автомобілебудування, визначення їхніх художніх, історико-культурних і технічних особливостей, з'ясування художнього значення таких об'єктів та обґрунтування підходів до їх мистецтвознавчого дослідження.

Викладення основного матеріалу. Важливе місце в історії взаємодії мистецтва й автомобільного дизайну посідає Соня Делоне, художниця українського походження. На початку XX ст. вона застосовувала принципи орфізму та симультанного контрасту кольорів у дизайні одягу, текстилю й інших предметів, поширюючи художні експерименти на повсякденне середовище. Її творчість стала одним із ранніх прикладів переосмислення автомобіля як носія художньої концепції.

Зокрема, у 1925 році Делоне створила яскраве геометричне оформлення автомобіля «Сітроен B12», застосувавши характерні для своєї творчості контрастні кольори й абстрактні композиції. Цей проєкт вважають одним із ранніх прикладів перетворення автомобіля на самостійний художній об'єкт (рис. 1).

Рис. 1. Арткар. Соня Делоне. 1925 р.

Одним із найбільш показових прикладів взаємодії автомобільної промисловості та сучасного мистецтва є феномен BMW Art Car. Він сформувався в другій половині XX ст., коли автомобіль почав розглядатися не лише як функціональний промисловий виріб, а й як носій художнього задуму. У межах цієї практики автомобіль перетворюється на специфічний художній медіум, що поєднує промисловий дизайн, технічну конструкцію та мистецьку концепцію.

Важливу роль у розвитку цього явища відіграла компанія BMW AG, яка започаткувала систематичне залучення відомих художників до створення арткарів. Послідовність таких проєктів дає змогу простежити зміни у вза-

ємозв'язку між автомобілебудуванням, дизайном і образотворчим мистецтвом [9].

Перший арткар BMW створив у 1975 році художник Олександр Кальдер, розписавши автомобіль BMW 3.0 CSL. У 1976 році аналогічний проєкт реалізував Френк Стелла, а в 1977 році Рой Ліхтенштейн створив художнє оформлення гоночного BMW 320i Group 5 (рис. 2).

Рис. 2. BMW 320i Group 5 Роя Ліхтенштейна

Одним із найвідоміших представників цього напряму став Енді Воргол, який у 1979 році переосмислив BMW M1 Group 4 Race Version. Художник прагнув передати відчуття швидкості через поєднання кольорів і ліній. Автомобіль узяв участь у перегонах «24 години Ле-Мана» 1979 р., де посів шосте місце в загальному заліку та друге у своєму класі. Таким чином, художній проєкт поєднав мистецький задум із реальним спортивним використанням автомобіля (рис. 3) [8]. Перші арткари демонструють поступову зміну характеру взаємодії автомобіля та мистецтва: від нанесення авторського зображення на кузов до осмислення автомобіля як цілісного художнього об'єкта. Його форма, матеріали, функціональне призначення та належність до автомобільної культури стають складовими єдиного мистецького задуму.

Особливий підхід продемонстрував Роберт Раушенберг, представник поп-арту та комбінованого мистецтва. У 1986 році він оформив серійний BMW 635CSi, використавши фотографічні репродукції творів образотворчого мистецтва та власні візуальні композиції. Серед запозичених образів були твори Бронзіно та Енгра, доповнені зображеннями природного середовища й історичних номерних знаків. Такий підхід перетворив кузов автомобіля на складну композицію, що поєднувала живопис, фотографію та елементи культурної історії (рис. 4) [8].

Рис. 3. BMW M1 Group 4 Race Version 1979 р. Енді Уорхол

Рис. 4. BMW 635CSi Роберта Раушенберга. Фрагмент

Інший приклад взаємодії мистецтва й автомобільної культури представив австралійський художник Майкл Джагамара Нельсон. У 1989 році він оформив BMW M3, використавши традиційну художню мову аборигенного мистецтва Папуньї. Геометричні композиції, створені на основі традиційних візерунків, символізують природні ландшафти, тварин і мотиви світогляду корінних народів Австралії (рис. 5) [13].

Художнє оформлення Нельсона стало прикладом перенесення традиційної культурної системи на промисловий об'єкт. Водночас автомобіль зберігав функціональне призначення: гоночні моделі BMW M3 використовувалися в австралійських змаганнях, зокрема в чемпіонаті AMSCAR, який у 1987 році виграв Тоні Лонгхерст. Це підкреслює взаємо-

дію мистецької концепції, культурної ідентичності та спортивної історії автомобіля [8].

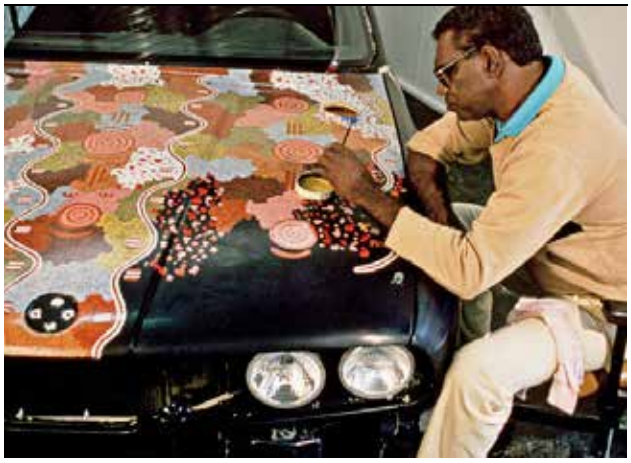

Рис. 5. Майкл Джагамара Нельсон за роботою

Японський художник Матадзо Каяма створив арткар на базі BMW 535i, використавши тему «Сніг, місяць і квіти». Поєднання аерографії з традиційними японськими техніками декорування металу та нанесення фольги надало кузову складного декоративного ефекту. На відміну від гоночних арткарів, цей автомобіль розглядався передусім як самостійний мистецький експонат.

Новий напрям художнього переосмислення автомобіля представив Олафур Еліассон у проєкті на основі експериментального BMW H2R. Митець замінив зовнішню оболонку автомобіля конструкцією зі сталевої сітки, світловідбивних панелей та льоду. Проєкт порушував питання екологічної відповідальності, впливу автомобільної промисловості на довкілля та перспектив альтернативної енергетики. Автомобіль перетворився на концептуальний об'єкт, що поєднував інженерний експеримент, художню інсталяцію та соціально-екологічне висловлювання [10].

Іншу художню стратегію реалізував Джефф Кунс, автор арткара BMW M3 GT2 2010 р. Його композиція побудована на яскравих контрастних кольорах, динамічних лініях та образах, що асоціюються зі швидкістю й енергією. Під час роботи художник співпрацював з інженерами та дизайнерами BMW, враховуючи аеродинамічні характеристики автомобіля й технологічні вимоги до його використання в перегонах «24 години Ле-Мана». Для нанесення зображення застосували цифровий друк на вініловій плівці, що дало змогу поєднати авторський задум із технічними вимогами гоночної машини [8].

Двадцятий арткар BMW, представлений у 2024 році, створила Джулі Мехрету. Основою проєкту став гоночний BMW M Hybrid V8, оформлений за мотивами її монументального живописного твору Everywhen. Художниця перенесла абстрактну композицію у тривимірний простір автомобіля, використавши трансформовані зображення, точкові сітки, кольорові площини та графічні елементи. Проєкт демонструє сучасний підхід до арткара як синтезу живопису, цифрових технологій і промислового дизайну [10].

Розвиток феномену BMW Art Car має значення не лише для історії взаємодії автомобільної промисловості та сучасного мистецтва, а й для розуміння автомобіля як об'єкта культурної цінності.

Серія BMW Art Car стала своєрідним еталоном взаємодії автомобільної промисловості та сучасного мистецтва, продемонструвавши можливості перетворення автомобіля на самостійний художній об'єкт. Водночас практика художнього оформлення автомобілів не обмежується цим проєктом. Існують й інші приклади співпраці художників, автомобільних виробників і дизайнерів, які засвідчують різноманітність підходів до переосмислення автомобіля як засобу художнього висловлювання.

Таким чином, арткар може одночасно розглядатися як транспортний засіб, зразок промислового дизайну, історичний артефакт і твір мистецтва. Ця багатошаровість ускладнює його мистецтвознавче оцінювання, оскільки потребує врахування як технічних характеристик автомобіля, так і самостійного художнього значення створеного об'єкта.

Особливої уваги заслуговують автомобілі, створені за участю визнаних митців та наділені самостійним музейним і культурним статусом. Їхня цінність не може визначатися суто ринковою вартістю базової моделі, адже формується сукупністю художніх, історичних, технічних і культурних характеристик, які за певних обставин можуть зумовлювати унікальність такого об'єкта як предмета мистецтвознавчого дослідження.

У 2001 році нідерландський художник Йост Конейн створив Hout Auto («Дерев'яний автомобіль») незвичайний транспортний засіб на основі Citroën DS із дерев'яною конструкцією.

У 2002 році митець здійснив на ньому подорож Європою. Цей проєкт став предметом дослідження Артура ван Моурика, присвяченого проблемам збереження та музейного експонування автомобілів, що поєднують функціональність транспортного засобу й самостійне художнє значення.

Висновки. Розглянуті приклади засвідчують, що автомобіль, який зазнав художнього переосмислення внаслідок творчої діяльності митця, може набувати самостійного художнього та культурного значення. Особливо це стосується об'єктів, створених за участю визнаних художників, у яких авторський задум реалізовано засобами живопису, графіки, декоративного мистецтва або інших форм візуального вираження. При цьому культурна цінність такого автомобіля може визначатися не лише його технічними характеристиками, походженням чи історією експлуатації, а й художніми особливостями оформлення та значенням творчої концепції.

У зв'язку із цим автомобілі, що стали результатом художнього втручання, можуть розглядатися як потенційні об'єкти мистецтвознавчого дослідження та за наявності відповідних підстав як об'єкти, що мають культурну цінність. Декоративне оформлення кузова, використані художні техніки, композиційні рішення, символіка зображень і зв'язок авторського задуму з формою та призначенням автомобіля можуть досліджуватися із застосуванням методів мистецтвознавства. Результати такого дослідження можуть бути використані під час проведення судової мистецтвознавчої експертизи для встановлення характеру, особливостей і художнього значення відповідного об'єкта.

Водночас сам факт участі відомого художника або наявності декоративного оформлення не є достатньою підставою для автоматичного визнання автомобіля культурною цінністю. Визначення його культурного та художнього значення потребує комплексного дослідження, що враховує авторство, історичний контекст створення, мистецькі характеристики, збереженість оригінального оформлення, документальне підтвердження походження та місце об'єкта в історії мистецтва й автомобільної культури.

Отже, художньо оформлений автомобіль може становити складний об'єкт культурного значення, у якому поєднуються властивості транспортного засобу, зразка промислового дизайну та твору мистецтва. Це зумовлює необхідність застосування комплексного мистецтвознавчого підходу до його дослідження, який дає змогу оцінити не лише автомобіль як технічний виріб, а й художню складову, що може визначати його унікальність та приналежність до культурних цінностей, які мають художнє значення.

Список використаної літератури:

1. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III (у чинній редакції). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text (дата звернення 15.09.2026).
2. Про вивезення, ввезення, та повернення культурних цінностей : Закон України від 21.09.1999 № 1068-XIV (у чинній редакції). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14 (дата звернення 07.10.2026).
3. Офіційний сайт Музею BMW. URL: https://www.bmw-welt.com/de/ausstellungen/fuehrungen.html (дата звернення: 05.10.2026).
4. Офіційний сайт архіву компанії BMW. URL: https://www.bmwgroup-classic.com/en/offers-and-services/bmw-group-archive.html (дата звернення: 05.10.2026).
5. Arthur van Mourik. The Conservation Ethics of and Strategies for Preserving and Exhibiting an Operational Car: The Motion and Standstill of Joost Conijn's Hout Auto (Wood Car). URL: https://www.getty.edu/publications/keepitmoving/posters/23-van_mourik/?#essay-text (дата звернення: 05.10.2026).
6. Arte sobre ruedas: citroën como fuente de inspiración. URL: https://www.media.stellantis.com/es-es/citroen/press/arte-sobre-ruedas-citroen-como-fuente-de-inspiracion?adobe_mc_ref= (дата звернення: 05.10.2026).
7. García Ochoa S. Più bello dalla Vittoria di Samotracia? Approach to the meeting between automobile and art. *Anales de Historia del Arte*. 2008. Vol. 18. P. 241–269. URL: https://revistas.ucm.es/index.php/ANHA/en/article/view/ANHA0808220241A/30920 (дата звернення 07.10.2026).
8. Discover the untold stories of the BMW Art Cars. URL: https://www.classicdriver.com/en/article/cars/discover-untold-stories-bmw-art-cars (дата звернення: 27.09.2026).

9. Robert Rauschenberg. URL: https://www.britannica.com/biography/Robert-Rauschenberg (дата звернення 25.09.2026).
10. The BMW Art Car Collection 1975–2024. URL: https://www.bmwartcarcollection.com/ (дата звернення 15.09.2026).
11. Tomkins C. It is Art? URL: https://www.newyorker.com/magazine/2009/03/16/is-it-art? (дата звернення 25.09.2026).
12. Top five: amscar series race winners. URL: https://www.v8sleuth.com.au/top-five-amscar-series-race-winners/ (дата звернення 26.09.2026).
13. Wild at Art: The History of the BMW Art Cars. URL: https://www.bmwgroup.com/en/sustainability/society/bmw-art-cars.html (дата звернення 26.09.2026).

References:

1. Law of Ukraine “On the Protection of Cultural Heritage” of 8 June 2000 No. 1805-III (as amended). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine “On the Export, Import and Return of Cultural Property” of 21 September 1999 No. 1068-XIV (as amended). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14 [in Ukrainian].
3. Official Website of the BMW Museum. Retrieved from: https://www.bmw-welt.com/de/ausstellungen/fuehrungen.html [in Ukrainian].
4. Official Website of the BMW Group Archive. Retrieved from: https://www.bmwgroup-classic.com/en/offers-and-services/bmw-group-archive.html [in Ukrainian].
5. Arthur van Mourik. The Conservation Ethics of and Strategies for Preserving and Exhibiting an Operational Car: The Motion and Standstill of Joost Conijn’s Hout Auto (Wood Car). Retrieved from: https://www.getty.edu/publications/keepitmoving/posters/23-van_mourik/?#essay-text
6. Art on Wheels: Citroën as a Source of Inspiration. Retrieved from: https://www.media.stellantis.com/es-es/citroen/press/arte-sobre-ruedas-citroen-como-fuente-de-inspiracion
7. García Ochoa, S. (2008). More Beautiful than the Winged Victory of Samothrace? An Approach to the Encounter between the Automobile and Art. *Anales de Historia del Arte*, 18, 241–269. Retrieved from: https://revistas.ucm.es/index.php/ANHA/en/article/view/ANHA0808220241A/30920
8. Discover the Untold Stories of the BMW Art Cars. Retrieved from: https://www.classicdriver.com/en/article/cars/discover-untold-stories-bmw-art-cars
9. Robert Rauschenberg. Encyclopaedia Britannica. Retrieved from: https://www.britannica.com/biography/Robert-Rauschenberg
10. The BMW Art Car Collection 1975–2024. Retrieved from: https://www.bmwartcarcollection.com/
11. Tomkins, C. Is It Art? Retrieved from: https://www.newyorker.com/magazine/2009/03/16/is-it-art
12. Top Five: AMSCAR Series Race Winners. Retrieved from: https://www.v8sleuth.com.au/top-five-amscar-series-race-winners/
13. Wild at Art: The History of the BMW Art Cars. Retrieved from: https://www.bmwgroup.com/en/sustainability/society/bmw-art-cars.html

Serhii Platovskyi. Determining the artistic significance of historic and antique automobiles within the framework of forensic art examination

The article examines the phenomenon of art cars as a distinctive form of interaction between art and automotive design. It considers examples of the artistic reinterpretation of automobiles created with the participation of renowned artists and explores their significance for understanding automobiles as potential objects of cultural value. Particular attention is paid to the possibilities of applying art-historical methods to the study of automotive decoration and to conducting relevant forensic art examinations. The research presented in this article was carried out within the framework of the research project “Development of Methodological Guidelines for Conducting Forensic Art Examinations of Historic Automobiles.”

***Keywords**: historic automobile, antique automobile, cultural property, art car.*

Дата першого надходження статті до видання: 08.10.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.11.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)